

ארכיון מעין צבי

תעוד חברים ברשם קול

שלמה נאור

זכרונות חיים

בשנים - 20.9.1923 - 16.1.2003

הוקלט בשנת: 2003
עריכה : שלמה נאור

מספרי קלטות : 220.1
ראיון ע"י אווה אדוריאן

16.01.03

שלמה נאור

קלטת 220.1

רקע משפחתי

אני, שלמה נאור, נולדתי כפבל נסאו ב Pohorelice 20.9.1923 ע"י ברין, במורביה – CSR.
אבא – ריכרד נסאו – יליד Pohorelice – ניהל חוה של אצילים אוסטרים ב Wiener Neustadt סטרלהוף. גם לנו היתה חוה ב Pohorelice.
אמא – אידה מבית רוזנצוויג – נולדה ב (Auspitz) Hustopece. אחת מ 3 אחיות – גרטה וליטי. אמא היתה עקרת בית.
סבא – מצידה של אמא – היה סוחר בזרעים וכל מיני אגוזים.
סבתא – גיזלה. הייתי מבלה אצלם את החופשות והייתי אצלם גם בזמן לימודים בכיתה ב', ג', – ד'.
את הסבאים מצדו של אבא לא הכרתי. לפי דעתי, גם הם היו מתגוררים באותה העיר.
אחי קורט ז"ל – נפתלי היה מבוגר ממני ב 4 שנים.
אחותי אלבירה ז"ל אלפי – נולדה ב. 1921 כולם קראו לה Naftalinka.
בעירנו היתה קהילה גדולה, חזקה ופעילה.

ילדות

אבי היה אקונום, מנהל משק הקלאי, וניהל חוה גדולה של אציל ע"י Wiener Neustadt. בזה הוא עסק עד מותו ב 1938. הוא נפטר ממחלה שהיום מטפלים בה בקלות. הוא עבר ניתוח אבני מרה, אבל מת מסיבוכים, כי לא היו עדיין תרופות איך לטפל בזיהום. זאת אומרת שהתייתמתי בגיל $4\frac{1}{2}$ מאבי. אחרי מותו עברנו לגור בעיר יותר גדולה, עיר במחוז בת 16.000 תושבים – ב BRECLAV. ביחד עם זה הושכרה החווה, כי אמא לא היתה מסוגלת לנהל אותה. בעצם התקיימנו מהירושה ומשכירות הווה ב Pohorelice.

בהתחלה גרנו בבית דירות. בהמשך אמא רכשה בית צמוד-קרקע ושם גרנו עד לכיבוש הגרמני. באותה עיר גר דודי אוסקר – ודודה גרטה, הוא היה האפוטרופוס שלי. עם בנות דודי רחל ואילסה – היו יחסים קרובים מאוד. בעיר Breclav היתה קהילה גדולה – כ – 1000 יהודים, כל מרכז העיר היה בידיים יהודיות. בית הכנסת היה ליברלי. הכניסו לתוכו אפילו עוגב אבל נשים ישבו בעזרת נשים בנפרד. שפתה

אמא היתה גרמנית, אבל הלכנו לביי"ס ציכ. אנחנו הילדים, דיברנו בינינו ציכית – ועם אמא מעורב. החיים היהודיים היו ערים. היו קיימות תנועות נוער, אחי היה פעיל במרכז "המכבי הצעיר" בעיר – הוא היה אפילו מייסד הסניף. אמא היתה פעילה ב "ויצו". היתה מודעות מאוד גדולה לספורט – היה לנו חשוב שהילדים לא יגדלו "כילדי גטו" אלא יהודים גאים וספורטיביים. עסקנו בכל ענפי הספורט. אני הצטרפתי לתנועה בגיל 9. מסביבי היתה אווירה ציונית – וזה תרם לכך ששליחים היו דמויות מרכזיות, וגם פעילי התנועה, היו נוהגים לישון בביתנו בזמן שביקרו בעיר. עם האוכלוסייה הציכית היו לרוב יחסים טובים, אבל נתקלנו גם בביטויים של אנטישמיות. אחת הסיבות לכך היתה שבעיני האוכלוסייה הציכית היהודים היו גרמנופולים – זאת אומרת דיברו גרמנית והפיצו את התרבות הגרמנית. בחלקם הגדול הם נשארנו עוד פטריוטים אוסטרי-הונגריים אפילו בזמן של הרפובליקה הציכית. זה כמובן הרגיש את האוכלוסייה, שהיו פטריוטים ציכים.

הקהילה תפסה את העניין והתחילו לעבור לשפה הציכית. חייבים לציין ש CSR היתה המדינה היחידה בעולם שהכירה בלאום היהודי, לא מעט הודות לנשיא Masaryk. במפקד האוכלוסייה ב 1930 כל משפחתנו נרשמה כשייכים ללאום יהודי. היו מקרים בכיתה, שהילדים היו מצביעים עלינו היהודים – ואנחנו מצדנו היינו מרביצים בחזרה, היינו גם מופיעים במצעדים של המכבי קצת הפגנתית. אבל אלה היו מקרים יוצאי דופן.

בבית – אמא שלי חינכה אותנו, לפי דעתי, נכון. למרות היותנו משפחה אמידה, אמא לא הרשתה הוצאות יוצאות דופן. אחותי אלפי, שעברה את השואה במחנות, טענה שזה עזר לה לשרוד – כי היא לא היתה מפונקת. הכוונה היתה לא לעורר תשומת לב מיותרת כעשירים – "לא להוציא לאנשים את העיניים". החינוך היה די ספרטני, למשל היה עלינו לגמור את האוכל שעל הצלחת, אם לא עשינו כך, היינו מקבלים את השארית לארוחת הערב. יחד עם זה היתה לנו עוזרת בית, שדאגה לנו – אפילו לימדה אותנו את "עובדות החיים". יותר מכולנו סבלה בבית אחותי. היא היתה הבת היחידה – ונהפכה ל "סנדוויץ'" – כלומר היא סבלה מאתנו- שני האחים! עשינו לה מבחני אומץ – בכל מיני תעלולים – היא באמת היתה מסכנה. למרות הכל אלפי רצתה מאוד להדמות לבנים. אני למשל, למדתי לנגן פסנתר. כשהתאמנתי, אחותי ישבה ליד החלון, ו"ניגנה על יבש". היא חיקתה אותנו בכל הפעילויות- כי כל כך רצתה להדמות לנו שבסוף קראו לה Naftalinka. בהעדר אבי, קורט, אחי, היה

, ג'ודי אחרי המלחמה קיבלתי מכתב מהמחנכת שלי, שחיפשה אותי וכתבה לי, שהייתי התלמיד האהוב ביותר עליה. היא שלחה לי גם תמונה של כל התלמידים בכיתה.

השפעת תנועת הנוער

אנחנו חונכנו בתנועה לקראת עליה לארץ באופן רציני. גם בלימודים (בי"ס החקלאי) וגם בספורט היתה שוררת מחשבה וכיוון להכין אותנו לעליה.

שינויים פוליטיים ב CSR – הכיבוש הגרמני

העיר היתה עיר צ'כית מובהקת. למרות זאת נכלל האזור באזור הסודטים, שסופח לגרמניה. הגרמנים היו מעוניינים באזור כי היו שם ביצורי גבול חזקים. כאשר הגרמנים סיפחו את העיר ב 1938 גירשו מיד את היהודים לאזור שבגבול – שלא היתה לו הגדרה ברורה למי הוא משתייך, האנשים הגיעו לשטח פתוח – ולא היו להם סידורים מינימליים לכן קראו לו "Niemandland". הצ'כים לא הזדרזו לקלוט את היהודים שגורשו רק אחרי מספר שבועות, זה נקלטו היהודים שם. הגורל הזה נחסך ממני, כי הייתי בבי"ס חקלאי ב Ivanvice. גם אחי היה שם בהכשרה באותו הזמן. אמא ואלפי הגיעו בסופו של דבר לבד ל Bruno גם החווה שלנו סופחה לגרמניה) ואז הצטרפתי אליהם. היינו ביחד מספר חודשים – עד שהגרמנים כבשו את צ'כיה כולה והפכו אותה ל Protoktorat.

עליה

יום לפני כניסת הגרמנים קיבלתי זימון לעליה לגאליה לעליית נוער למחנה עליה בפראג. כשהלכתי לתחנת הרכבת עם אמא ועם אחותי אמר לנו פקיד הרכבת: "לאן שגם לא תגיעו – הגרמנים ישיגו אתכם!"

לא ידעתי אז, שזאת היתה הפרידה לשנים רבות מהמשפחה. בפראג נשארתי כ 3 שבועות בהמתנה. ביום שהגעתי לפראג – ב 15.3.39 – בדיוק צעד הצבא הגרמני ברחובות העיר. עמדו שם קבוצות של גרמנים תושבי פראג, והריעו להם. בו בזמן שהצ'כים עמדו עם דמעות בעיניים

יצאתי לעליה באפרייל דרך Triest-Italia. הגענו לתל-אביב ב 14.4.1939.

באר טוביה

כשהגענו לנמל, חיכה לנו על החוף נציג של באר טוביה, פיינשטיין; וירדנו מהאוניה והתחלנו לרקוד הורה. פיינשטיין קיבל אותנו בחמימות וכיבד אותנו במיץ תפוזים – מה שהיה עבורנו דבר נדיר. יצאנו מיד לדרך, באוטובוס משוריין של "דרום יהודה". כאן עלי להזכיר, שלמעשה היינו אמורים להגיע בתור חברת נוער לאחד הקיבוצים, כי כך חונכנו בתנועת הנוער. מצבם של קיבוצים אז לא אפשר לקלוט את כל גלי עליית הנוער. אינני בטוח שזאת היתה הסיבה היחידה, יתכן שגם שיקולים סקטוריאליים שיחקו תפקיד כל שהוא. הדרך היתה קשה, כי באוטובוס היה חוסר אוורור. כשעברנו דרך קסטינייה - כפר שהיום כבר לא קיים, התקבלנו במטר אבנים. זה היה הטעם הראשון של הקונפליקט – זו היתה תקופת המאורעות - 1936 – 1939.

הגענו למרכז באר טוביה ושם חולקנו למשקים השונים. לא ברור לי, לפי איזה קריטריונים. אני הגעתי למשפחת ויין. כאשר יצאנו מהאוטובוס והורדנו את החפצים הייתי היחידי שהביא אקורדיון – דבר שעשה אותי למבוקש ע"י ילדי משפחת ויין. יצא להם המזל שבאמת סודרתי למשפחה זאת ושם התקבלתי בצורה חמימה ביותר. במשפחה היו 2 ילדים, דבורקה – בת 13 ומשה בן 11. בבית שלהם היו 2 חדרים וחדר אורחים, שבו אני שוכנתי. כל הבתים בכפר נבנו כנראה בו זמנית והיו מאותו דגם. היו ביניהם מתיישבים שהגדילו את הבית – אבל משפחת וייל לא היתה ביניהם. במהירות האפשרית, כבר למחרת יצאתי לעבוד במשק. כוחותי אומנם היו עדיין מוגבלים, כילד שלא היה רגיל לעבודה חקלאית. למשפחה היתה רפת, פרדס, מספוא וגם גידולי ירקות, הם גידלו בכפר מלפפונים בגדול.

המפגש עם המשפחה הקולטת לא היה פשוט. הכל היה לי זר: המנהגים, האוכל, אבל היה בי רצון להתאים את עצמי לכל התנאים. לא היה שפע במשפחה – להפך. אני נחשבתי כבר מבוגר ולא זכיתי לתוספות שקיבלו הילדים.

בעל הבית שלי היה איש טוב לב, חרוץ. גינת הפרחים שלו בלטה ביופיה – אבל הוא לא היה מוכשר עסקית. המסגרת שלנו היתה אמורה להיות חצי יום עבודה ו 4 שעות לימודים. למעשה עבדנו גם בבוקר – עד הצהריים – והמשכנו אחרי הלימודים. לא שמרו על מסגרת שעות העבודה שלנו, אלא התייחסו קודם כל לצורכי המשק. גם רצוני היה לעזור עד כמה שיותר, כי ראיתי איך כל בני המשפחה עובדים קשה. הרעיון של חלוציות ליווה אותי כל הזמן והתגאיתי מאוד בכך שהייתי הראשון בחברת הנוער שלנו, שעבד עם הטוריה.

לימודים

היו לנו 2 מדריכים – מורים: שאול וייזר ושושנה המורה. למדנו קודם כל עברית. אני התכוננת כבר ללימוד השפה בצ'כיה- כך שלמדתי בכיתה המתקדמת – אצל שאול שהיה כבר בחו"ל מורה בגימנסיה Mukacevo- הגימנסיה העברית היחידה ב-CSR, שמנהלו היה Kugel. מאוחר יותר התווספו גם לימודי ספרות ותנ"ך. אנחנו נפגשנו עם חברת נוער נוספת בבאר טוביה – נוער יוצאי גרמניה. לנערים אלה היו קשיים גדולים בלימוד העברית. הקשרים החברתיים אתם בהתחלה לא היו הדוקים. לנו יוצאי צ'כיה היתה גאווה בכך שבאנו מתנועת נוער ציונית ולא ראינו את עצמנו בשום שלב כפליטים. בהמשך נוצרו קשרים אישיים חמים יותר, והתחלנו להעריך את כל אחד לפי ערכו החברתי האמיתי בעינינו. החלום שלנו היה להדמות לנוער המקומי – להתנהג כצברים, זאת אומרת לדבר בסלנג שלהם, לרקוד ריקודי עם ועוד. היתה הערצה הדדית, לנו אליהם והם אותנו – בתור ילדים שגדלו בחו"ל. הנערים המקומיים אמנם ראו אותנו כתמהוניים. כמו שהגענו עמדנו במסדר, עם סמלים תנועתיים והילדים המקומיים פשוט לא הבינו מאין אלה באו ומה זה צריך להביע. כל זה היה להם זר ומוזר. בהמשך כולנו הסתדרנו לא רע – והתפתחו יחסים מאוד חמים. אסור לשכות, שהגענו כחברה ומטבען של קבוצות שיש להם גאווה היחידה. בהתחלה לא היינו מסמפטים את הקבוצה הגרמנית וגם לא את הנוער המקומי פשוט כל מי שלא היה שייך לחברתנו לא "היה שווה". יתרונם של הנוער המקומי היה שהם היו "צברים" ויותר מאוחר אנחנו רצינו להיהפך לכאלה.

זכור לי מקרה – דוגמה לכך מה שחברה סגורה יכולה לעולל ליחיד יוצא הדופן: בחברה הגרמנית היה נער, שכל פעם רצה להתבלט. לא אהבנו את זה והתארגנו כדי ל"טפל" בו. הבחור היה צריך להוביל חלב למחלבה ואנו הורדנו לו גלגל מהעגלה. המסכן היה אובד עצות ועבד קשה כדי לתקן את התקלה. גם מזה הוא לא למד לקח והמשיך להיות לא אהוד על שתי החברות.

חברת נוער

בחברה הצ'כית הערכנו בראש וראשונה את מהירות ההשתלבות בעבודה והנכונות לעבוד. היה חשוב לנו, שהחבר היה מוכן להתחשב, להשתתף, להתחלק וליזום בחברה שלנו – כמובן להיות שותף לשטויות שלנו. היינו מתכנסים ובכוונה שרנו שירים עבריים, אותם החברה הגרמנית לא הכירה. החיים לא היו פשוטים. קיבלנו דמי כיס בסך 8 גרוש לחודש – זה היה מספיק לבול של מכתב אחד הביתה, תספורת ולפעמים חבילת חלבה לפינוק. הבגדים, שהבאנו מהבית כמובן לא היו מותאמים לאקלים בארץ – כך שהסתבר שהבאנו אתנו ציוד לא מתאים לחלוטין. המשפחות המאמצות היו עניות ולא היו יכולים לצייד אותנו בבגדים חדשים. הלבוש שלנו עורר צחוק והחלום שלנו היה לרכוש מכנסי חקי – ובגדי א.ת.א. פעם ביקרתי במשפחת חברי דוד גרד, שהיה במשפחת האס.

כשהגעתי לשם התנפל עלי הכלב שלהם וקרע לי את המכנסיים החדשים, מכנסי א.ת.א. משפחת האס היתה יותר אמידה וכשהם ראו עד כמה שהייתי אומלל הם הלכו וקנו לי זוג מכנסיים חדש. סיפור אחר: ידידי יהודה גולן נהג לחבוש כובע עם שוליים רחבים. פעם אחת כשרכבנו על סוסים ראתה אותו סבתא האס ושאלה: "Wohin reitet der Hut?". צריך לציין דבר אחד על החינוך בבאר טוביה: היות ולמושבניקים היה משק מגוון היתה לנו ההזדמנות לעבוד כמעט בכל ענפי החקלאות כמו: רפת, לול, גידולי שדה, גן ירק, פרדס – ההכשרה היתה מגוונת. כאן הועילו לי הלימודים בביה"ס החקלאי בצ'כיה – היה לי רקע עיוני לעבודה המעשית.

לקראת הסיום התרוצצו בינינו כל מיני דעות איך להמשיך את חיינו בארץ. בין חברי תנועת הנוער הצ'כית כמעט כולם החליטו להצטרף לקיבוץ. חיזרו אחרינו מקיבוצים שונים, אבל בסוף החלטנו להצטרף למעין צבי. היו מספר סיבות להחלטה זו: ראשית השפיעו עלינו שליחי מעין כמו עקיבא לוינסקי ולסיפורים של פרידל רבן (שלא התאימו בדיוק למציאות) וגם העובדה שמעין היתה קבוצת חומה ומגדל ונאמר לנו שהצטרפותנו תשפיע על התפתחות הישוב באופן משמעותי ושמובטח לנו שטח עשייה נרחב. כאשר הגענו למעין מאוד הופתענו. שפת הדיבור בקיבוץ היתה גרמנית, בניגוד לשאיפתנו להתחבר מה שיותר מהר לחיי הארץ ולדבר בינינו רק עברית. אנו, כחניכי תנועת הנוער רצינו ליישם בפועל את חוקיה. לדוגמה: בתנועה לא היה נהוג לרקוד ריקודים סלוניים. במעין רק חיכו שנתרחק ממקום הריקודים כדי שיוכלו לרקוד ריקודים סלוניים כרצונם. אנחנו היינו צעירים מאוד ולקחנו ברצינות רבה את המניעים האידיאולוגיים התנועתיים. מאוחר יותר ייחסנו לגישה הזו משקל יותר מציאותי שהיה מתאים יותר לחיי המקום.

ההתחלות במעין צבי

קבוצת מעין חיה אז בדלות מדהימה, אפילו בהשוואה למצב בכל הישוב היהודי בתקופה ההיא. התברר, שהחברים לא היו כל כך מצויים בעבודות שדרשו מקצועיות מסוימת ובחקלאות בפרט. היו כמובן יוצא דופן, כמו מיכאל לוי, שהיה מדריך חקלאי כבר בחו"ל, וכמוהו היו עוד מספר חברים שעברו הכשרה, אבל בגדול היה אופייני לישוב כולו חוסר מקצועיות. המקום היה במצב מוזנח. גם הדלות לא יכלה לתרץ את ההזנחה והלכלוך במחנה, אשר היה עדיין למטה, על יד הכביש. שם סבלנו מהביצות שבסביבה וכתוצאה מכך מהמחלות הקשורות למצב, לא לקח הרבה זמן ופרצה מגפת טיפוס במחנה.

מיד עם בואנו נפתחו לפנינו כל מקומות העבודה הקיימים. אני, למשל עבדתי עם זוג פרידות בכל מיני עבודות. הכנסתי גם שיטה שונה בניקוש עשבים עם מחרשה ערבית בין השורות של גידולי ירקות – זה היה אז חידוש. עבדתי גם במספוא, קצרתי את הירק בחרמש. גם יתר החברים שבאו אתי, נקלטו מהר בענפים ותרומתם היתה רבה. בתקופה זו היו למעין רק 850 דונם אדמה, מזה היו 200 דונם פרדס ו 180 דונם יער אקליפטוס. הפרדס היה נגוע בכנימות ואנחנו נאלצנו לנקות כל תפוז ותפוז ידנית לפני שנשלח לשוק. אמנם טעמם היה מצוין והיה ידוע בטיב שלו. התזונה היתה דלה אם כי לחם אפ פעם לא היה חסר. בתצר היתה מאפיה, והאופים היו יוחנן קוגלמן ואחר כך עקיבא לוינסקי ואחרים. היו ימים, שהלחם היה עיקר התפריט – לחם ותפוזים. מאוחר יותר המציאו את הפטנט שאפשר לחלק ביצה לשניים. שמעון אנגרס הנציח את זה בקריקטורה של תרנגולת עם סכין, שחותכת את הביצה לשניים ישר במקור. המגורים היו באוהלים, פרט לצריפים של הילדים. היו תקופות שהחברים התבקשו לא להוליד תינוקות בשלב מסוים, כי לא היו תנאים מתאימים לגידול ילדים. בין החברים נוצרו יחסי קירבה ממשיים. נהגנו לקיים קבלת שבת ופעולות תרבות מדי שבוע. כשפרצה המגפה, לא הפסקנו לקיים את קבלת השבת – החברים המתינו לכל חבר עד שהיה מופיע – במידה שעוד עמד על הרגליים וכמובן ולא היה חולה. הסולידרית בישוב היהודי היתה מדהימה. בזמן המגפה, כשרוב החברים חלו, שלחה לנו ההסתדרות תגבורת – אנשים שעזרו לנו לעבור את התקופה הקשה, למרות האפשרות שהם הסתכנו להידבק בטיפוס.

בעקבות מחלת הקדחת היפשנו מקום להתיישב על ההר, בהנחה שהיתוש לא מגיע לשם. התברר שבאמת ירדה תחלואת הקדחת באותו מקום. בשלב זה התנגשנו עם פיק"א, החברה המיישבת. הם מעולם לא התייחסו אלינו כישוב חדש, הם ראו בנו קבוצת פועלים שיטפלו בפרדס שלהם. הישוב על ההר היה בעיניהם מקום מגורים זמני, ולכן אסור לבנות בו באבן. פיק"א לא היתה מעוניינת בקבוצות ובקיבוצים – רק במושבות. בארץ היה קיים חוק טורקי, שאסור לפרק בנין כאשר יש לו כבר גג. על חוק זה הסתמכו יישובי חומה ומגדל, שהוקמו תמיד בלילה אחד. ההתארגנות תמיד היתה בישוב שכן והיו עולים לנקודה עם כוחות מוגברים. הקימו יישוב כולל חומה על שטח של 40' מ' על 40' מ' – זו היתה מידה קבועה.

החוק הזה, כמובן היה ידוע גם לפיק"א – לכן אסרו עלינו לבנות במקום החדש. אנחנו ניסינו להתחכם והעמדנו את הלבנים על צידם הצר – כאילו בונים צריף. למרבה הפלא – הבניינים האלה החזיקו מעמד עשרות שנים. חדר האוכל היה צריף. על ידו נבנה

מטבח עם קיר של אבן בגובה של $1\frac{1}{2}$ מטר, מעל זה בנו צריף. האדמה היתה סלעית וכלי העבודה היו פרימיטיביים. היינו חייבים ללמוד איך לפוצץ את הסלעים – ואיך לעשות את זה בצורה נכונה, היתה ממש תורה שלמה.

כאמור הגעתי ב 1941 למעין – יחד עם חברי חברת הנוער מבאר טוביה. מצאנו ישוב שלא היה עדיין מסודר וקשור לארץ. כמו חברי גם אני נכנסתי מהר לענף קבוע.

הקמת בריכות הדגים

ב 1943 הוטל עלי להקים ענף חדש: מדגה. סיירתי בארץ, למדתי מניסיונם של אחרים כמו בכפר רופין או נווה איתן. למדתי את החומר ואת שיטות העבודה וכך קמו בריכות א' - ב' - ג' - 67 דונם. האזור בו הקמנו את הבריכות לא היה מתאים לגידולים חקלאיים. בהתחלה השתמשנו במי באר והובלנו את המים בשיטת אקוודוקט, שסיפק לנו את הגובה הדרוש לאספקת מים לבריכות. בנינו את הבריכות בכלים יחסית קטנים בטרקטור Caterpillar 220, T 20 - עבודה איטית ומייגעת. בסוף נבנו בורות איסוף ו"נזירים" מתחת לסוללות. גידלנו בשלב ראשון רק קרפיונים. העבודה היתה קשה ובשיטות פרימיטיביות, בלי לבוש מתאים והדגים שווקו בארגזים בלי מים. מאוחר יותר בנינו מכלים להעברת דגים מתאימה יותר. בשנים 1944 - 1945 הגדלנו את השטח ל 200 דונם. חלק מהבריכות נבנו כבר מעבר לפסי הרכבת. הענף היה יחסית רווחי – אם כי בהתחלה היבולים לא היו עדיין גדולים, אבל במשך הזמן השתפרנו. יחד איתי עבדו בבריכות אורי וייל, שמואל תימנה, אשר לבנשטיין.. בזמן הוצאות דגים גויסו חברים נוספים – עבדנו בתנאים קשים של קור ובוץ. היו לנו גם בריכות לריבוי וסיפקנו בעצמנו את כל צריכת הדגים.

הדגים היו מקור חשוב לתזונה של הלבון בעיקר בזמן הקצבת מזון, כך שזה היה מוצר מבוקש. העבודה בענף קסמה לחברים וגם לילדים – העבודה נחשבה כיוקרתית ורצויה. הילדים הרגישו טוב בענף ואהבו לעבוד שם.

זכור לי שב 1947 בזמן המאורעות, עבדו אצלנו בניקוז ערבי מאל חווארנה ושומר מזרקא. אחד מהם ג'אמיל, היה כל כך מסכן ועני שקיבל מאתנו קצת אוכל. הוא פנה אלי ואמר: "אתה תגיד לי מה לעשות – לאן שתלך – אני אלך, מה שתגיד לי לעשות- אני אעשה..." היום הכפר מפותח ולא מתביישים לבצע מעשי איבה וטרור. הזמנים השתנו. היו גם גניבות של דגים, מכל הסביבה השתתפו הערבים בחגיגה. החלטנו לארגן מארב – לי היה רובה צייד כי הייתי "שוטר מוסף". כשהרגשנו תנועה בבריכה, התקרבו וראינו את הערבים, הם לא עצרו כשקראנו להם לעמוד ואחד מהם נפצע מכדורים. הוא האשים אותי במשטרה וטען שהם רצו להביא עגבניות. אף על פי שהבאנו לשם הוכחה את

הרשתות, שהם השאירו בשטח- נאשמתני בניסיון לרצח. התיק נסגר עקב התפתחויות פוליטיות באותו הזמן – יציאת האנגלים מהארץ – ומלחמת השחרור. יותר לא שמעתי על התקרית הזאת. במהלך 1947 – 1948 קיבלתי הכשרה צבאית, הייתי מפקד כיתה ומחלקה. הדרכתני והשתתפתי בכל מיני פעולות ב 1948 המחלקה שלי כבשה כפר בואדי ערא.

עם גמר מלחמת השחרור המשכתי לנהל את בריכות הדגים עד 1950, אז החליף אותי יוסף שרצר. ב 1950 נשלחתי להדריך משקית ישוב צעיר – אבוקה. הישוב הוקם בעמק הירדן, עם מעט קרקעות והחבריה הצעירים לא ידעו לנהל את המשק. הייתי שם כ שלושת רבעי שנה. היום היישוב לא קיים יותר והאדמות צורפו לנווה איתן. ב 1951 הדרכתני בתנועת הצופים בחיפה, ליד ביה"ס הריאלי. מנהל ביה"ס היה אריה קרוך-ראש הצופים בארץ. באותה השנה גם התחתנתי עם שושנה מבית Scheer. ואריה היה אורח כבוד. שושנה הגיעה למעין –צבי בעצם בטעות- היא היתה מיועדת להגיע שדות ים אבל אחותה שולמית שרצר היתה חברה כאן, ושושנה באה לבקר אותה זמן מה. אני "צדתי" אותה בהזדמנות זו וייסדנו משפחה.

מדריך של הכשרה צעירה

ב 1952 היה עלי להדריך הכשרה צעירה בני 17. הם באו ברובם ממשפחות הרוסות ומתנאים קשים. אני לא הכרתי מקודם נוער כזה. להדריך אותם דרש מצד אחד יד קשה ומצד שני הרבה הבנה ותשומת לב. במרוצת השנים הזדמן לי לפגוש מדי פעם את אחד החניכים. הם זוכרים את התקופה במעין כטובה ומועילה. אחד החניכים אמר לי: "זה בזכותך, שאני נהפכתי לאדם מהישוב, בלעדך הייתי מתדרדר". זאת היתה עבודה ציונית לשמה. שיטות העבודה שהצטרכתי להשתמש בהן היו, אוטוריטיביות – כפי שהתבקש, היו להם היזון חוזר עלי שבא לביטוי בשנים הבאות. הכשרה צעירה זו היתה אצלנו בשנים 1953-1954 – עד לגיוסם.

לימוד הוראה

אחר כך עבדתי בכל מיני עבודות יחד עם זה למדתי הוראה של כימיה, ביולוגיה, תורת הקרקע וחקלאות. הקורס התקיים במדרשת רופין – פעמיים בשבוע ובחופשות. תוך כדי הקורס השתמשתי בחומר הנלמד בהוראה בכפר הנוער שפיה,

חברת נוער ישראלית

ב 1955 התחילה להתארגן חברת נוער ישראלית. אני בדקתי את התיקים ובחרתי את המתאימים לחברה. על ידי כך הגיעה אלינו חברת נוער הומוגנית בוגרי כיתה ח'. בחלקם הם למדו בשפיה, זה היה החלק המתקדם בעוד שילדים יותר חלשים למדו במקומות שונים עם מורים שונים. כבר בשלבים המוקדמים הם שולבו בחברת הילדים שלנו ולמרות הקשיים ההתחלתיים הם השתלבו יפה בשנה השניה שלהם.

הכרתי את הבעייתיות של השתלבות ילדי חוץ בתוך כיתות משותפות עם בני הקיבוץ. רציתי למנוע את תופעת ההתנשאות כלפי החדשים – ילדי החוץ לכן דאגתי למסגרת נפרדת, למרות שהיו גם ילדים שמבחינת ההישגים הלימודיים היו ברמה דומה. רק אחרי שהצליחו לפתח את גאוות היחידה – כל אחד במסגרת נפרדת הם התחילו לפעול כחברה אחת זה היה בשנה השניה והשלישית. רוב הילדים היו מאומצים במשפחות אומנות. היו מספר ילדים שלא היו מעוניינים בכך, או מסיבות של ביישנות או מרצון ל"עצמאות" או מתוך סגירות שנמוגה רק במשך הזמן. בשלב הזה ילדי מעין צבי למדו עדיין כאן במקום, אם כי היו יחידים שלמדו בכל מיני בתי ספר מקצועיים. בהמשך רוב הילדים למדו בכפר גלים – צעד שאני מאוד תמכתי בו, כי ראיתי שאנחנו לא מסוגלים לקיים בעצמנו בייס תיכון – לא מבחינה חינוכית ולא מבחינה כלכלית. הילדים שהתקבלו במשפחות הרגישו טוב וזה היה גורם חשוב להרגעת הילדים ובהרגשת הבית שלהם. חיי הנערים במעין היו שונים לחלוטין ממה שהם היו רגילים עד כה. זה התבטא בעיקר בתסכולים אחרי שהם חזרו מחופשות בבית – רק אחרי 5-6 ימים היו חוזרים שוב לשגרת החיים שהיתה נהוגה כאן. מהסיבה הזאת המעטנו לאפשר ביקוריהם בבית, ובמקום זאת בנינו עבורם תוכניות של מחנות קיץ, טיולים, ופעילות ספורטיבית וכך חיזקנו את הרגשת ה"ביחד" בחברה.

מטעם "עלית הנוער" היה ליווי פדגוגי. השיטות שלנו התקבלו בחיוב על ידיהם. אנחנו למשל נתנו להם 8 שעות לימודי בחירה, מעבר לתוכנית הרשמית. בהתחלה עבדו הנערים בענפים $\frac{1}{2}$ יום וזה היה קשה להם, בדרך כלל דאגו הענפים ללמד אותם לעבוד. החברה נשארה במעין עד לכיתה י"א ובאופן רשמי הסתיימה ההכשרה אבל ילדים שרצו להמשיך ללמוד נשארו במעין והצטרפו בלימודים לילדי הקיבוץ, מעל למחצית סיימו את י"ב הכיתות.. השנה הרביעית היתה מצוינת, כי אצל הנערים היתה מוטיבציה גבוהה. מדי שנה נהגנו לעשות תערוכה, וגם זה הגביר את גאוות החברה. באופן מיוחד היתה התערוכה המסיימת מוצלחת. למרות שבאותם שנים לא היה מקובל בקיבוצים לסיים לימודים עם בחינת בגרות – אצלנו חלק מהנערים עשו בחינת בגרות אקסטרנית. ב 1960 הסתיימה המסגרת של החברה.

הוראה

ב 1960 הייתי מתנדב כיתה ז' (זמיר) ושנה אחריה כיתה ח'. תלמידים אלה המשיכו ללמוד בכפר גלים ובשנה הראשונה ליווינו אותם, אם כי הם הסתדרו יפה בהמשך. ב 1962 התמניתי למנהל ביה"ס היסודי במעין צבי – ביחד עם אחריות חינוכית גם עבור כל התלמידים בכיתות ההמשך עד י"ב. באמצע התקופה יצאתי לשנתיים לימודי הוראה של המקצועות הריאליסטים "באורנים". יש לציין שלא היתה לי השכלה פורמלית תיכונית ואת הידע שרכשתי, רכשתי בעיקר בלימוד עצמי. כאשר הגעתי לגיל 50 החלטתי לא להמשיך בהוראה – כי לא רציתי להיחפך "למורה מזדקן" שזמנו חלף ולכן בגיל 50 החלפתי מקצוע.

סקופוס

בחרתי במקצוע הכימיה, בעיקר בכימיה אורגנית. התחלתי במפעלצ'יק "צביקלה" בו עבדו בפילמור של פוליאסטר ומתיל טאקרילת. למדתי כימיה בקורס הוראה והשלמתי את הידע ע"י לימוד עצמי. לקראת מפעל חדש למדתי סינתזה של חומרים אורגניים עם פרופסור גלון בבאר שבע. במעין הקמתי מעבדה ניסיונית, בה הגענו לבסוף לתוצאות רצויות. המפעל החדש היה מפעל של אופטיקה – עדשות מחומר עמיד במיוחד בפני סריטות. חשבנו שיש לזה חשיבות גם במערכת ביטחונית, לאחר שבמלחמת ששת הימים נפגעו חיילים רבים בעיניים משברים. הקמת המפעל היה ביוזמתו של עקיבא לוינסקי, שיצר קשרים בארצות ברית עם יהודי בשם אברהמס, שעמד בקשר עם חברת P.P.C. ועשה עבורם את ה Pilot Test. בזמן הזה חיפשה מעין צבי מפעל תעשייתי ובחרה בין הצעות שונות מפעל שיתן אתגר מקצועי לחברים צעירים. נשלחו מספר חברים ללמוד את המקצוע. לפני כן העביר לנו אופטיקאי מקומי קורס קצר באופטיקה. יעקב פרידמן היה מיועד לנהל את המפעל ולעמוד בראשו, עוזי גרכט להבטחת איכות, עלי הראון – ידע כללי ואני את החלק הכימי. יצאנו בסוף אפריל, ונשארנו בארה"ב כ 3 חודשים, כשמינה שקד דאגה למשק בית שלנו. ההשתלמות התנהלה בתוך מפעל וסיירנו גם במפעלים אחרים, ביניהם גם במרכז המחקר של חברת Dupont. היתה לנו הבטחה לקנות את כל התוצרת שלנו ע"י אברהמס. כשחזרנו פרצה מלחמת יום הכיפורים. יעקב עבר את כל התופת בסיני, חוויות אלו השפיעו עליו מאוד. המפעל הוקם בזמן שהיינו בהשתלמות, מפעל לא גדול ופונקציונלי. התחלנו במערך הייצור – עוזי, עלי ואני, כי לא היינו מגויסים. היתה בעיה רצינית עם חומר נפיץ מאוד, שלא יכולנו לייבא אותו מחו"ל. ההיקף היה בהתחלה צנוע, התמודדנו עם בעיות התחלתיות ועברנו הרבה "מחלות

לדותי" וחילפשו בעצמנו פתרונות בליווי של מדענים ישראליים (שגם להם לא היה נסיון בשטח זה) כי זה היה המפעל הראשון בפלסטיקה אופטית בארץ. זה לקח הרבה שנים עד שהתגברנו על כל קשיי הייצור. לאחר שעברנו לסוג עדשות מתוחכמות אחרי 15 שנה התחיל המפעל להיות רווחי, בשנים הראשונות במפעל עבדו כ 25 חברים, היום עובדים כ 12 חברים ו14 עובדים שכירים.

ה מ ש פ ח ה

יש לנו 3 ילדים. אראלה – נשואה לאבי אשכנזי ויש להם 3 ילדים. היא מורה, מנהלת בייס בקיסריה וחיה במעין צבי.

אלדד גם הוא במעין צבי – רווק. הוא עסק בחינוך במשך שנים, גם הדרך בחו"ל. עם השינויים שמתחוללים היום בקיבוץ ושינוי הגישות לחינוך, אלדד לא רואה את מקומו יותר בחינוך. היום הוא עובד במטעים, למרות שהוא מורה תיכון לפי השכלתו.

אורנית – יחד עם יוסי קואס יש להם 3 ילדים. הם חיים ברמת השרון. אני יכול להגיד, שמשפחתנו משפחה מאושרת, מפרגנת ודואגת אחד לשני. אנחנו מקווים להמשיך כך עוד זמן רב. שושנה, רעייתי, מילאה במעין שורה של תפקידים, עבדה 16 שנים בתנועה – והיתה אחראית על ענף הביגוד. היתה גזברית פנים ובהמשך עסקה בביטוח. היום עדיין עוסקת בביטוח נסיעות, וביטוח מכשירים אלקטרוניים. אין לנו מה להתלונן על השנים שעברו עלינו עד כה ומקווה שיש עוד מספר שנים טובות לפנינו בעתיד.

ה שי נו י ים

הקיבוץ עובר תהליך מואץ של שינויים ולא כל כך קל לנו עם זה, למרות שמבחינה כלכלית מצבנו האישי השתפר. חבל לנו שהאוירה הקודמת של הזדהות החברים, התייחסות ליחיד, פרגון הדדי ועזרה, וששמו את הדגש בזמנו על "האנחנו" הפך היום לדאגה ל"אני – שלי בלבד". השיטה החדשה בנויה על אגואיזם ואי התחשבות בזולת. האמת היא, שגם בשיטה הקודמת היו פגמים – כי היא אפשרה למספר חברים לנצל את הקולקטיב לטובתם ללא כל בוש. התופעה הזאת שהיתה זניחה בהתחלה קיבלה ממדים מפלצתיים, לאחרונה ואי-אפשר היה להמשיך באותה הדרך. היום נכנסנו לשינויים שאין מהם דרך חזרה. יתכן מאוד שהקיבוץ נמצא בשלבו האחרונים ולא ירחק היום שיעלם לחלוטין.

לסיכום: אינני מקבל את הגרסה שהקיבוץ הישן נידון מראש לכישלון. הקבוצה האורגנית יכלה להגיע לגדולות, אבל לא ראינו בזמן את הזרעים של העשבים הרעים לפני שצמחו. היום אני יודע, שיכולנו להתגבר אילו היינו מטפלים בהם כשהיו זעירים. אני אישית לא יכול להתלונן. הייתי איש קיבוץ מסור עוד מתנועת הנוער, האמנתי שבקיבוץ כלומר בקהילה שיתופית וקבוצה אורגאנית, שבה כל החיים מתנהלים ללא שימוש בכסף, חברה שוויונית וצודקת, עובדת עבודה עצמית ללא ניצול הזולת יוצר אדם חדש, טוב יותר. האמנתי בכנות שיצר האדם איננו רע מנעוריו. לצערי ההתפתחויות בעולם, והסביבה במדינה לא מאפשרים דרך בחזרה. גם בתנאים החדשים אני מקווה שמשפחתנו תדע להיות מאושרת, למרות התנאים החיצוניים, כמו שהיינו בעבר ובהווה.

